

Dubbla bud vid författningsändring. En kommentar

DAG ANCKAR

Introduktion

Författningen i Albanien stadgar om författningsändringar att sådana förutsätter ett godkännande av en parlamentarisk majoritet som uppgår till två tredjedelar av parlamentets samtliga ledamöter; när en majoritet av samma storlek så besluter, skall förslaget i fråga även underställas referendum (artikel 177; Anastasi m.fl. 2007, 11–12). Stadgandet innebär att en ändring av detta samma stadgande, t.ex. så att majoritetströskeln i parlamentet höjes till tre fjärdedelar eller fem sjättedelar eller så att kravet på ett uppföljande referendum avlägsnas ur författningen, i regel kan beslutas av en parlamentsmajoritet som uppgår till två tredjedelar. Allt detta är i och för sig inte ovanligt – stadgandena har sina ungefärliga motsvarigheter i en lång räkka andra författningar. Innebörden är emellertid att de regler som stadgar om författningsändringar inte åtnjuter ett särskilt skydd, utan är lika åtkomliga för en två tredjedels majoritet, som varje annan uppsättning regler. Denna uppsats anlägger några synpunkter på frågan hur ett sådant särskilt skydd kan motiveras och ges.

Finns ett skydd inte kan kontroversiella eller oönskade situationer lätt uppkomma. Ett exempel finner vi i Guinea-Bissaus författning, där det sägs (artikel 101) att förslag som syftar till författningsändring måste bifallas av två tredjedelar av parlamentets ledamöter. Till detta stadgande kommer dock ett tillägg (artikel 102) som säger att inget förslag till en revidering av författningen får ingripa i statens unitära eller republikanska form, statens sekulära natur, eller det nationella territoriets integritet. Vissa förändringar är m.a.o. helt enkelt förbjudna (Bohnen 2007, 371). Och samtidigt är så inte fallet. Det måste nämligen vara den ovannämnda majoriteten av två tredjedelar, som alltså kan besluta om författningsändring, obetaget att jämlikt sitt

mandat ändra jämväl det stadgande som säger att en ändring inte skall vara möjlig. Fråga är därom att stadganden som har ambitionen att särskilt skydda vissa förhållanden, låt oss kalla dessa förhållanden A, B och C, icke är själva skyddade mot förändring, varvid möjligheten finns att åtgärda den skyddande men icke skyddade mekanismen på ett sätt som kringgår det skydd A, B och C åtnjuter. Innebörden är, alltså, i fallet Guinea-Bissau, att en två- tredjedelsmajoritet jämlikt författningens bud kan rubba det absoluta skydd som enligt samma författning skall tillkomma särskilda frågor och områden. Författningens bud är dubbelt. Eller, annorlunda uttryckt: i följd av en oskicklig skrivning lämnas den garanti som på vissa punkter tillhandahålles ändå oönskad, så att den kan rubbas på ett icke avsett sätt. Och väl att märka: Guinea-Bissau är inte ett exotiskt undantag, ett isolerat offer för en klumpig konstitutionell design. I samma belägenhet finns många andra länder - Algeriet, Brasilien, Djibouti, Dominikanska Republiken, Frankrike, Grekland, Haiti, Indonesien, Italien, Kambodja, Komorerna, Madagaskar, Moldavien, Namibia, Niger, Norge, Portugal och Tyskland kan nämnas som spridda exempel på länder som skall hänföras till skaran av företrädare för ett dubbelt kriterium. Företelesen är återkommande och frekvent, den är i olika meningar utbredd och nära på vanlig.

Inkörsporten till den framställning som lämnas här har rests i en tämligen färsk studie av Richard Albert, kallad ”Amending constitutional amendment rules” och publicerad i tidskriften *International Journal of Constitutional Law* (Albert 2015). Studien utmynnar i rekommendationen att en konstitutionell ordning kan och bör skydda sina föreskrifter om konstitutionell ändring genom att formulera och iakta två särskilda principer, för vilka Albert installerar termerna inter-temporalitet (*inter-temporality*)

och relativitet (*relativity*). Den förra principen efterlyser ett beaktande av inte enbart nuvarande utan även tidigare majoritetsviljor; den senare tillskriver bestämmelser om regler för författningsändring ett relativt högre skydd än regler för ordinära ändringar. Albert tillhandahåller härmed, har det sagts, värdefulla råd för de som planerar och designar politiska författningar, och han levererar en komparativ analys som klarlägger viktiga aspekter av den makutövning som karakteriserar det konstitutionella förfarandet (Colón-Rios 2015, 569). Den framställning som följer här blir en litteraturkommentar som inte söker egentlig strid med sådana tillstyrkande uttalanden utan i själva verket är ganska införstådd med dem.

En problembild

Det är uppenbart att det problem som här har kon-
turtecknats har negativa följder. För det första har
problemet i sitt kölvatten en inkonsekvens, en sam-
tidig förekomst av två olika utsagor om vilka regler
som gäller vid författningsändring, och den egent-
liga innebörden av denna inkonsekvens är att ett mål
som konstitutionen i fråga uppställt kan motverkas
av precis samma konstitution – den tillhandahåller
ett skydd likväl som ett medel att kringgå skyddet i
fråga. Härmed skapas förvirring och desorientering.
Vidare och framför allt: när de lagparagrafer som
skriver ut ett permanent skydd för vissa särskilda
ärenden och värden inte är i sig skyddade mot änd-
ringsförslag, öppnar detta för intresserade parter och
tillfälliga majoriteter en möjlighet att kringgå det
permanenta skyddet genom att helt enkelt ändra det
eller de lagrum som tillhandahåller skyddet i fråga.
Generellt är fråga därom att dubbelheten öppnar
vägar för vad man har kallat en oegentlig konstitu-
tionalism (Landau 2013), d.v.s. en strategi där man
försöker uppnå med demokrati oförenliga eller an-
nars demokratiskt tvivelaktiga mål medelst formellt
demokratiska medel. Nyligen timade händelser i
Ungern kan ge en blyxtbelysning av det varom är
fråga – där har regeringen som tillfälligt åtnjutit en
två-tredjedels majoritet i parlamentet utnyttjat sin
ställning för att genomdriva konstitutionella refor-
mer som kännbart har försvagat den tidigare starka
ställning som landets författningsdomstol innehaft
och nyttjat inte minst för skyddet av medborgerliga
fri- och rättigheter (Grote 2014, 9–10). Ett exempel

från annat håll utgör de många presidentval och
folkomröstningar i världens länder som har fasad-
karaktär i det de är tillsnickrade i det huvudsakliga
syftet att demonstrera ett framtrampat stöd för den
ena eller den andra politiska ledaren för vilken bruket
av en normal demokratisk ordning och en normal
demokratisk metod ter sig oförutsägbart eller annars
obekvämt (t.ex. Nohlen m.fl. 1999, 25–30; Qvortrup
2014, 108–113). Finland är ju inte heller fläckfritt i
sammanhanget – ”undantagslagen blev upptakten
till den djupaste förnedringen i den finländska de-
mokratins historia” (Karvonen 2003, 534), sägs det
i en kommentar till den formellt lagenliga tillkom-
sten, i oklara förhållanden i övrigt, av den märkliga
undantagslag i Finland i kraft av vilken dåvarande
president Kekkonens mandat med sloandet av pre-
sidentvalet år 1974 förlängdes år 1973 att gälla fram
till år 1978.

Det skall i sammanhanget gärna noteras att det
spelrum som ges tillfälliga majoriteter av naturliga
skäl blir ganska stort i särskilda sammanhang. När
och om tröskeln för en författningsändring, vilket
är vanligt, är fastställt att vara en 2/3-majoritet i den
lagstiftande församlingen, är detta sålunda ett ganska
överkomligt krav i länder med plurala valsysteem, där
systemen inverkar minskande på antalet partier och
därmed underlättar ett överträdande av givna trösk-
lar. Sålunda har Arend Liphart i en diskussion av
majoritetsdemokratins olägenheter noterat att i tre
val av de sju första på Barbados sedan självständig-
hetstillblivelsen år 1966 uppnåddes en två-tredjedels
parlamentsmajoritet av ett enskilt parti, som därmed
blev i stånd, teoretiskt sett, att ensam driva igenom
en författningsreform (Lijphart 1999, 219–220). Ett
exempel från ett annat sammanhang visar hur i Mel-
lanöstern och Syd-Asien inte mindre än 20 val av 40
har framtagit en s.k. fabricerad majoritet, innebä-
rande att ett parti eller en koalition erhållit mer än
hälften av parlamentsmandaten trots att de erhållit
mindre än hälften av de röster som avgivits i valet
(Nohlen m.fl. 2001, 29–32). Förutom att de ovan-
stående siffrorna och exemplen visar hur tillräckligt
stora majoriteter kan stampas fram i länder med
plurala valsysteem, visar de även hur sådana system,
till följd av den inneboende benägenhet de har att
framta och upprätthålla disproportionalitet (t.ex.
Farrell 2001, 19–48), tenderar förstora majoriteter
utöver vad som ter sig rimligt och anständigt och
tillåter dem att operera med styrkecoefficients som
saknar ett tillräckligt demokratiskt underlag.

Om absolut rigiditet

När olägenheter, ganska uppenbara, en gång är för handen, kunde man givetvis tro att åtgärder på olika håll skulle ha satts in för olägenheternas överkommande. En sådan tro är desto naturligare som åtgärderna i sig inte alls behöver vara märkliga eller svåra att förverkliga. Ändå, som sagt, har de på det hela taget uteblivit. ”*The reason why is unclear*”, skriver Albert (2015, 3), som dock lägger fram tre gissningar. Den första är att konstitutionernas arkitekter inte ansett de bestämmelser som reglerar författningsändringar vara särskilda och speciella, varför de inte behöver ha ett eget och från det normala avvikande rigiditetsskydd. Den andra gissningen är att arkitekterna nog har sett och insett den problematik som föreligger, men inte har brytt sig om den, då de utgått från att de berörda bestämmelserna ändå är implicit skyddade då de en gång är förtecknade i respektive konstitutioner under angivande av eller hänvisning till totalskydd. Den tredje gissningen, slutligen, är att arkitekterna i fråga helt enkelt inte har upptäckt eller noterat den dubbla tröskelns problematik och därför har gjort sig skyldiga till ett designfel. En gissning om dessa gissningar är att den sistnämnda möjligheten träffar ganska rätt, och att den tematik som avhandlas här med andra ord är ganska oupptäckt, sin centralitet till trots.

Och hur, när och om man vill åtgärda missförhållandet i fråga, borde man då begå? En möjlighet ligger förvisso nära till hands: Det exempel från Guinea-Bissau som här inledningsvis anfördes illustrerar hur stater i sina författningar kan ange att vissa frågor och problemområden i den meningen hålls i särskild helgd att de inte kan vara föremål för ändring. Initiativ som syftar till förändringar av sagd art är förbjudna, och vad den gällande författningen stadgar på dessa punkter är för all tid cementerat. Förfarandet är inte vanligt, men det är ej heller ovanligt – beräkningar anger sålunda att vidpass en tredjedel av världens länder har infört sådana restriktioner i sina författningar (Anckar 2015, 32–33). Den tanken infinner sig naturligt att ett stabilt skydd för de regelverk som stadgar om konstitutionell förändring kan uppnås därmed att regelverken uttryckligen hänförs till den skara av frågor som överhuvudtaget inte kan bli föremål för ändring. Vad som är naturligt är dock inte vanligt. Det ges exempel på förfaranden av den typ som här omtalas, men exemplen är få. Ett sådant hittar man i Rwandas författning, där det om

den paragraf som reglerar författningsändring heter att ”*No amendment to this article is permitted*” (artikel 193; Gaparayi 2007, 767); ett annat hittar man i Honduras författning, där det om de artiklar som reglerar författningsändring uttryckligen sägs att ”*The foregoing article, this article ... may not be amended*” (artikel 374); ett tredje, med en helt liknande betoning, hittar man i Sri Lankas författning (artikel 83; Rahe 2007, 864). Intressant är jämväl att notera att författningen i Estland stadgar att ändringar i de bestämmelser som gäller för författningsändring kan ske endast via referendum (artikel 162; Kiviorg 2007, 298) – här ges alltså ett uttalat och betonat skydd, som emellertid inte är absolut utan enbart villkorligt. På det hela taget är dock, som sagt, stadganden av denna art sällsynta, och frågan blir, för att upprepa, om de inte borde vara vanligare och om inte den absoluta rigiditet om vilken här är tal kan tillhandahålla en bekväm lösning på dubbelhetens problem.

Frågan är inte alldeles lätt att besvara. Den aktualiserar nämligen på ett svårtolkat sätt en kontrovers mellan konstitutionalism och demokrati, en kontrovers mellan ett synsätt som snarast menar att författningar måste kunna klavbinda mycket långtgående demokratiska ideal, och ett synsätt som tvärtom menar att demokratier måste kunna frigöra sig från konstitutionalismens bojor. Oförklarligt är härvid, i en sammanräkning, att den absoluta rigiditeten på ett markerat sätt, ett sätt som nog gör den osympatisk, tar ställning för konstitutionalism snarare än demokrati – för en spetsformulering svarar Högsta Domstolen i Kanada, som i ett utlåtande om hithörande ting har menat att det totalförbud som innefattar i en absolut rigiditet kränker det kanadensiska folkets suveränitet (Woehrling 2007, 173). Då de främjar en villkorslös stabilitet och garanterar att några särskilda lagar och föreskrifter skall förbli i kraft i princip för evig tid, innebär bestämmelser om absolut rigiditet nämligen en beskärning av parlamentets rätt och kompetens att fatta beslut och en kränkning av den suveränitet som skall tillkomma parlamentet och andra beslutsfattande instanser. På sätt och vis innebär den absoluta rigiditeten helt enkelt en avpolitiserings av särskilda problemblock och principer, som politikens aktörer inte, enligt författningens bud, får röra vid. Rigiditeten avviker därmed, naturligtvis, från vad en demokratisk doktrin kräver och förutsätter – ett demokratiskt tänkesätt förutsätter och skall alltid ha en rätt att göra så, att folket och folkets representanter har en rätt och

en kompetens att överse och med ingrepp korrigera politikens innehåll, även och inte minst det innehåll som kommer till uttryck i författningsbestämmelser. En förväntning, detta kan litet parentetiskt inskjutas, vore därför att demokratier är särskilt benägna att ta avstånd från ett införande i sina författningar av bestämmelser om absolut rigiditet – förväntningen har bekräftats i empirisk forskning, som visar att en femtedel av världens demokratier håller sig med bestämmelser om absolut rigiditet, medan två femtedelar av världens icke-demokratier gör på samma sätt (Anckar 2015, 33–35). Alltnog, den absoluta rigiditeten erbjuder ett effektivt styrmedel med vilket man kan manövrera förbi dubbelhetens blindskär; medlet är dock ingalunda demokratiskt oförvitligt.

Om inter-temporalitet

När den väg som den absoluta rigiditeten erbjuder alltså ter sig svårframkomlig och i demokratisk mening problematisk, ställs den konstitutionella arkitekten inför uppgiften att finna ett dugligt alternativ, och för ett sådant skall den principen gälla att alternativet inte får vara så stelbent som den absoluta rigiditeten kräver men skall ändå tillhandahålla ett tillräckligt skydd för dubbelhetens intrång. Det är m.a.o. nödvändigt att skaka av sig konstitutionella handbojor, för att tillgripa en term som Albert nyttjar i annat sammanhang (Albert 2010), men det är också nödvändigt att kvarhålla viktiga aspekter av den funktion som handbojorna har främjat. Det är på precis denna punkt Alberts idé om inter-temporalitet träder in i bilden.

Idén utgår från en särskild uppfattning om vad som konstituerar en legitim majoritet. Demokratin, uppfattningen i fråga säger så, finner inte sitt uttryck enbart däri vad dagens majoritet säger och tycker utan fastmer däri vad majoriteter, tidigare likväl som senare, har sagt och tyckt. En fråga om majoritet blir enligt detta synsätt ofrånkomligt även en fråga om tid. En majoritet, den må vara stor eller t.o.m. mycket stor, kan ändå vara till sin natur kortvarig, tillfällig och instabil – den kommer till, ofta nog till följd av särskilda situationella omständigheter, är förhärskande en tid, och tynar sedan bort. Under sin tid vid makten kan den emellertid åstadkomma ändringar som man måste leva med även i tider då ändringarna ej längre åtnjuter samma breda stöd. Vi kan t.ex. föreställa oss saken så att en konstitutionell föränd-

ring i ett land förutsätter att två tredjedelar av parlamentets ledamöter tillstyrker förändringen i fråga; vi föreställer oss vidare att ett särskilt parti P når upp till detta gränsvärde och nyttjar sin maktposition till att dels driva igenom en särskild konstitutionell reform R och dels höja det gränsvärde som gäller för konstitutionell ändring att i fortsättningen vara en tre fjärdedels majoritet. När och om P i ett kommande val förlorar sin maktposition, har P emellertid ändå hunnit med mycket – det har förverkligat R, och har givit förverkligandet ett stabilt skydd i det möjligheten för konkurrerande partier att i framtiden återställa det tidigare läget har försvårats. I olika sammanhang och debatter, inte minst de som har gällt konstitutionell uthållighet (t.ex. Elkins m.fl. 2009; Ginsburg 2011), har man gjort gällande att de döda och deras värderingar inte kan få bestämma över de levande och deras värderingar, och att möjligheter därför måste ges att ompröva, med förhållandevis korta intervaller, det konstitutionella läge som i varje given stund är förhärskande. Bekant från sådana debatter är James Madisons i tiden kalkylerade och t.o.m. mycket precisa beräkning att konstitutioner inte borde ha en längre livstid än nitton år (t.ex. Ginsburg 2011, 113). Här, i argumenteringen för inter-temporalitet, blir meningen emellertid i princip en annan och motsatt – minsann skall om inte nödvändigtvis de döda så i varje fall de äldre och kanske snart döda ha en bromsande inverkan på reformarbetet.

Och hur skall då den inter-temporalitet som Albert talar om egentligen operationaliseras? Om vad blir fråga, vilken institutionell förankring kan inter-temporaliteten ha? Uppenbarligen skall man här söka en form av sekventiellt godkännande, som kommer till uttryck i ett krav på multipla voteringar och multipla tidpunkter – majoriteter skall konsulteras vid olika tillfällen, inte bara vid ett. Åtminstone skall, här kan man instämma med Albert, majoritetsviljan prövas vid två tillfällen, ett initialt och ett bekräftande, och dessa tillfällen skall gärna inträffa så att den mellanliggande tidsperioden är ungefär fem år. Det är viktigt att perioden är tillräckligt lång – den skall möjliggöra deliberation och eftertanke, omständigheter som redan i sig kan vara ägnade att moderera ett konstitutionellt förnyelsearbete; den skall också gärna möjliggöra avhållandet i mellantiden av nationella val som kan framtaga och legitimera andra majoriteter. Men det är också viktigt att perioden är tillräckligt kort, att en viss grad av samtidighet ändå

bevaras genom den process som syftar till en konstitutionell ändring. Man kan naturligtvis diskutera vad ett sådant krav på samtidighet operationellt skall innebära, och den ovan angivna ungefär- fem år-modellen ter sig även i detta avseende rimlig. Ibland är det, i granskningar av författningens praktik, uppenbart att kravet inte på långt när kunnat efterlevas – Albert hänvisar till det välbekanta tjugosjunde tillägget till USA:s författning angående löneersättningar till kongressledamöter, ursprungligen antaget av kongressen år 1789 och slutligt delstatsratificerat drygt tvåhundra år senare! (Albert 2015, 25.)

Om eskalering

Ibland, inte alldeles sällan, träffar man i författningarnas värld på en eskalerande metod för att registrera bestämmelser om konstitutionell förändring. Denna metod behandlar helt enkelt olika typer av frågor olika – vissa kan ändras på ett förhållandevis enkelt sätt, andra kräver ett mer komplicerat förfarande, yttermera andra kräver ett än mer komplicerat förfarande. Poängen med denna metod ligger däri att bestämmelser om ändring av de bestämmelser som gäller för författningsändring kan ges en prioriterad ställning, i det de placeras högst i en prioriteringsordning. De blir härmed särskilt svåra att nå och ändra: dubbelheten försvinner i och med att två tolkningar inte längre är möjliga. Härmed är man även inne på Alberts andra kapphäst, den princip han kallar relativitet och som har sitt uttryck precis däri att bestämmelserna om ändring av bestämmelser om författningsändring får en prioriterad ställning. Albert uppehåller sig med någon utförlighet vid situationen i Kanada, där författningen skiljer mellan inte mindre än fem olika ändringsprocedurer. Högst i denna eskaleringsordning är några särskilda frågekomplex som förutsätter ett enigt beslutsfattande; de innefattar även eskaleringsordningen i sig, som därmed är skyddad från det som gäller vid ordinär förändring (Albert 2015, 10). I den eskaleringssstrategi för författningsändring varom är fråga skall alltså en ändring av de bestämmelser som gäller för konstitutionell förändring rigiditetsmässigt överträffa ordinära bestämmelser om förändring. Om dubbelhet är därmed inte längre fråga.

En brist med en sådan eskalering är att den inte, i varje fall inte i teorin, förmår motverka det infly-

tande tillfälliga majoriteter kan tillskansa sig. Även om taket sätts högt, kvarstår risken att en tillfällig majoritet når fram. Denna brist kan emellertid till dels korrigeras om det eskalerande förfarandet kopplas till bestämmelser om inter-temporalitet, och Albert resonerar på just detta sätt. Han konstaterar att man med en sådan metod kan åstadkomma en rimlig rägång mellan bestämmelser om förändring och bestämmelser om bestämmelser om förändring, och han illustrerar sin tankegång genom att konstruera ett exempel på hur ett idealt stadgande om författningsändring kan se ut (Albert 2015, 26). Exemplet återges här i översättning: ”En ändring av de bestämmelser som gäller för författningsändring skall träda i kraft blott när ändringen accepterats i parlamentets båda kammare av 75 procent av medlemmarna i en särskild initial och en särskild bekräftande votering och när den därutöver bekräftats i en nationell folkomröstning där den erhållit stöd av åtminstone 60 procent av de avgivna rösterna. En ändring av bestämmelserna i denna sektion kan ske blott under beaktande av vad som här sagts om ett initialt och ett bekräftande godkännande”. I en bedömning av detta förslag skall man enligt Albert särskilt notera att förslaget skänker bestämmelserna om författningsändring ett stabilt skydd samtidigt som det är även i övrigt välgrundat – dess syfte är att minska risken för temporära majoriteter, att spegla en reflekterad samfundsbedömning och att forma en transparent process för att driva och genomföra grundläggande konstitutionella val (2015, 26). Givetvis skall man i en bedömning av den ovan återgivna beskrivningen av hur ett stadgande om författningsändring skall se ut notera att precisa detaljer som har att göra med t.ex. majoritetströsklar och tidsramar kan och bör skraddarsys från fall till fall under beaktande av vad de lokala omständigheterna kräver. Modellens tillämpningar kan alltså på olika håll se annorlunda ut, blott den styrande principen är densamma.

Om författningsdomstolar

Olika omständigheter har samverkat till uppkomsten i världens länder av ett växande antal författningsdomstolar och liknande institutioner, d.v.s. instanser med uppgift att bedöma i vilken mån föreslagna författningsändringar är eller inte är förenliga med gällande grundlag (t.ex. Hague och Harrop 2004,

216–218). Det blir en naturlig fråga om inte de olika system som sådana instanser representerar kan nyttjas för att bromsa dubbelheten och dess konsekvenser; detta skulle då ske så att systemen i fråga uttryckligen tillerkänns en kompetens, variationer kan härvid tänkas, att pröva huruvida författningsändringar är förenliga med den ifrågavarande författningens egentliga anda och syfte. Tillfälliga majoriteter kan då inte husera hur som helst – de är i viss och ingalunda negligerbar utsträckning underställda kontroll. Det svar som frågan skall ha måste dock ha obestämda konturer.

Tre saker bör framhållas. För det första är det viktigt att notera att domstolars och andra institutioners eventuella rätt till kontroll måste skyddas i samma lagrum som utfärdar rätten i fråga – blott så kan dubbelheten bekämpas. För det andra skall noteras att empirin på området egentligen är ganska motstridig och inte lämnar en handfast vägledning. Å ena sidan ges nog exempel på kraftfulla domstolsingripanden i olika länder mot en lagstiftning som upplevs vara oförenlig med respektive konstitutions anda och bud – det är vanligt att i sådana sammanhang hänvisa till förhållandena i Indien och USA. Ett tredje exempel kan man finna i Tyskland, där det i en auktoritativ bedömning heter att landets grundlagsdomstol har blivit ”*a huge success story*” i det den har utövat ett starkt inflytande på det offentliga livet i Tyskland och har varit och är den statliga institution som mer än någon annan åtnjuter allmänhetens förtroende och respekt (Grote 2013, 45). Å andra sidan ges talrika exempel på länder och system där domstolar och andra instanser för grundlagskontroll inte i nämnvärd mån har kunnat stå i vägen för tvivelaktiga författningsrevisioner, och Alberts egen mening blir att denna väg till dubbelhetens bekämpande inte är generellt lämplig, då den inte är framkomlig på sådana håll som saknar en egentlig grundlagskontroll eller håller sig med ett tydligt konservativt domstolsväsende, ovilligt att ingå på en kontroll värd namnet (Albert 2015, 27–28).

Och för det tredje tillkommer ett viktigt argument mot domstolskontroll, bekant redan från de invändningar man kan resa och här har rest mot den absoluta rigiditeten – det förfarande om vilket är fråga är i demokratisk mening betänkligt, då det beskär det politiska beslutsfattandets och därmed demokratins utrymme. Alltsedan tillkomsten år 1948 av den bok som får anses utgöra en milstolpe i utforskandet av det judiciella politikbeteendet, nämligen C.

Herman Pritchetts berömda *The Roosevelt Court*, har en både livlig och oavslutad akademisk och politisk debatt pågått om det riktiga däri, att domstolar kan och skall ha makten och förmågan att hålla den politiska viljan stängden. Debatten har i huvudsak kretsat kring frågan vilka kriterier som skall tillämpas och vilken vikt de skall ges, och erfarenheter från olika håll och tider har fått belysa antagonisternas budskap och rekommendationer. Meningsutbytet kan inte närmare beröras här, men den oenighet som det har belyst motiverar nog redan i sig påståendet att ett väldigt gott betyg inte kan utfärdas för ett domstolsbekämpande av dubbelhetens avigsidor. I en spetsformulering: när och om systemet och den kontroll det utövar fungerar klanderfritt följer betänkligheter som har att göra med demokratins kvalitet, och när och om systemet och den kontroll det utövar fungerar mindre väl, följer betänkligheter som har att göra med systemets effektivitet.

REFERENSER

- Albert, Richard. 2010. Constitutional handcuffs. *Arizona State Law Journal* 42. <http://lawdigitalcommons.bc.edu/lisfp>. Hämtad 15.7.2016.
- Albert, Richard. 2015. Amending constitutional amendment rules. *International Journal of Constitutional Law* 13:3, 1–29.
- Anastasi, Aurela, Pajo, Valbona och Bylykbashi, Oerd. 2007. Albania. I Gerhard Robbers (red.), *Encyclopedia of world constitutions*, Vol. I. New York: Facts on File, 8–12.
- Anckar, Dag. 2015. Prohibiting amendment: the use of absolute rigidity in the constitutions of the countries of the world. *Perspectivas – Portuguese Journal of Political Science and International Relations* 14:1, 29–50.
- Bohnen, Anja-Isabel. 2007. Guinea-Bissau. I Gerhard Robbers (red.), *Encyclopedia of world constitutions*, Vol. II. New York: Facts on File, 369–372.
- Colón-Rios, Joel. 2015. Introduction: the forms and limits of constitutional amendments. *International Journal of Constitutional Law* 13:3, 567–574.
- Elkins, Zachary, Ginsburg, Tom och Melton, James. 2009. *The endurance of national constitutions*. New York: Cambridge University Press.
- Farrell, David M. 2001. *Electoral systems: a comparative introduction*. New York: Palgrave.
- Gaparayi, Idi. 2007. Rwanda. I Gerhard Robbers (red.), *Encyclopedia of world constitutions*, Vol. III. New York: Facts on File, 764–767.
- Ginsburg, Tom. 2011. Constitutional endurance. I Tom Ginsburg och Rosalind Dixon (red.), *Comparative constitutional law*. Northampton, MA: Edward Elgar, 112–125.
- Grote, Rainer. 2013. The federal republic of Germany. Introductory Note. I Rüdiger Wolfrum och Erika de Wet (red.), *Constitutions of the countries of the world*, Binder VII, Release 2013-2. New York: Oceana Publications, 3–63.

- Grote, Rainer. 2014. The republic of Hungary. Introductory Note. I Rüdiger Wolfrum och Rainer Grote (red.), *Constitutions of the countries of the world*, Binder VIII, Release 2014-4. New York: Oceana Publications, 3–20.
- Hague, Rod och Harrop, Martin. 2004. *Comparative government and politics*. 6th edition. New York: Palgrave Macmillan.
- Karvonen, Lauri. 2003. Förnedringens epok. *Finsk Tidskrift* H. 8-9, 534–537.
- Kiviorg, Merilin. 2007. Estonia. I Gerhard Robbers (red.), *Encyclopedia of world constitutions*, Vol. I. New York: Facts on File, 295–299.
- Landau, David. 2013. Abusive constitutionalism. *DC Davis Law Review*, Fall 2013, FSU College of Law, Public Law Research Paper No. 646. <https://ssm.com/abstract=2244629>. Hämtad 31.7.2016.
- Lijphart, Arend. 1999. *Patterns of democracy: government forms and performance in thirty-six countries*. New Haven och London: Yale University Press.
- Nohlen, Dieter, Grotz, Florian och Hartmann, Christof. 2001. Elections and electoral systems in Asia and the Pacific. I Dieter Nohlen, Florian Grotz och Christof Hartmann (red.), *Elections in Asia and the Pacific. A Data Handbook*, Vol. I. Oxford: Oxford University Press, 1–45.
- Nohlen, Dieter, Krennerich, Michael och Thibaut, Bernhard. 1999. Elections and Electoral Systems in Africa. I Dieter Nohlen, Michael Krennerich och Bernhard Thibaut (red.), *Elections in Africa. A Data Handbook*. Oxford: Oxford University Press, 1–40.
- Pritchett, C. Herman. 1948. *The Roosevelt Court: a study in judicial politics and values 1937–1947*. New York: The Macmillan Co.
- Qvortrup, Matt. 2014. *Referendums and ethnic conflict*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Rahe, Michael. 2007. Sri Lanka. I Gerhard Robbers (red.), *Encyclopedia of world constitutions*, Vol. III. New York: Facts on File, 861–865.
- Woehrling, José. 2007. Canada. I Gerhard Robbers (red.), *Encyclopedia of world constitutions*, Vol. I. New York: Facts on File, 162–173.